

12. ENERJİ ZİRVESİ KONUŞMASI**ORHAN TURAN – TÜSİAD YÖNETİM KURULU BAŞKANI****21 Kasım 2022 – Antalya**

Sayın Başkan, Değerli Konuklar ve Basın Mensupları,

Sizleri şahsım ve TÜSİAD Yönetim Kurulu adına sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Bugün dünya ekonomisine baktığımızda oldukça sıkıntılı bir dönemden geçmekte olduğumuzu görüyoruz. Yüzyılın başında geleceğe umut ve güvenle bakıyorduk. Bugün ise enerjiye ve gıdaya erişim sorunları en öncelikli konularımız arasına girmiş durumda.

Bildiğimiz dünya hızla geride kalıyor. Uluslararası ilişkilerde ekonomik işbirliğinin öneminin belirleyici olduğu, ülkeler arasında ticaret ve yatırım ilişkilerinin yoğun ve sürekli genişlemekte olduğu, küresel likidite bolluğunun görüldüğü, faiz ve enflasyon oranlarının düşük olduğu, geleceğin geçmiş eğilimlere bakılarak öngörülebilir olduğu dünyamız yerini alışkın olmadığımız bir başka dünyaya bırakıyor.

Bu, ülkelerin dış politikalarını yükselen jeostratejik tehditlere göre belirlediği, ticaret ve yatırım ilişkilerinde dost ve müttefik ülke kavramının önem kazandığı bir dünya.

Küresel likidite azalıyor ve gelişmiş batı ülkelerine geri dönüyor. Enflasyon yükseliyor; yüksek enflasyonla mücadele için faiz oranları da yükseliyor. Hızlı ekonomik gelişme yerini durgunluğa ve hatta ekonomik faaliyette gerilemeye bırakıyor.

Ortalama sıcaklıklar yükseliyor, olağandışı hava olaylarının ve aşırı iklim olaylarının şiddeti ve sıklığı artıyor; küresel ısınma birçok yerleşim yerini tehdit ediyor. Su kıtlığından, enerji kıtlığına, gıda kıtlığından kıymetli hammaddelerin kıtlığına, maddi ürünler dünyasında bolluk toplumu yerini kıtlık toplumuna bırakıyor.

Öte yandan, maddi olmayan ürünler dünyasında yeni teknolojiler, tam tersine, neredeyse sonsuz miktarda üretimin önünü açıyor. Dijital dönüşüm sayesinde yeni iş alanları ve yeni meslekler ortaya çıkarken bir kısmı da ortadan kalkıyor. Yeni virüsler ortaya çıkıyor, yeni salgınlar insan yaşamını tehdit ediyor ve toplumsal hayatı felç ediyor. Bunca kırılganlık, risk, tehdit, belirsizlik ve fırsat karşısında izlenmesi gereken politikaların ne olduğu çok çetin bir soru olarak önümüzde duruyor.

Aslında dünya tarihine baktığımızda bu tür kaotik dönemlerin daha önce de yaşandığını görüyoruz. 1900'lerin veya 1970'lerin dünyasında olduğu gibi... Hepsinde değişim uzun bir süreye yayılmıştı. Bir dönemin kapanıp bir dönemin açılmasına yol açan olaylar zincirinin bir boyutu ise hep enerji ile ilgiliydi.

1900'lerde yeni yükselen teknolojiler ve sektörler, başta petrol olmak üzere muazzam bir hammadde talebi yaratmış ve hammadde kaynaklarına sahip olmak sonu felakete götüren bir rekabete yol açmıştı. 1970'lerin petrol krizleri ise petrole dayalı bir ekonomik yapıda üretimde ani düşüş, bu düşüşün yarattığı fiyat şokları ve küresel parasal mimarinin de topyekun değişmesiyle sonuçlanmıştı.

Günümüz bu geçmiş dönemlerle çeşitli benzerlikler gösterse de önemli farklılıkları da içeriyor. Her şeyden önce dünya daha önce hiç olmadığı kadar entegre. Birçok ülke ekonomisi enerji arz

güvenliğinde az sayıda ülkeye bağlı. Ayrıca küresel ısınma tehdidi hiç olmadığı kadar vahim ve yakın. Bu enerji politikalarında beraberce ele alınması gereken üçlü bir yapı ortaya çıkartıyor: Ülkeler ekonomilerini döndürebilmek için sorunsuz temin edebileceklerine güvendikleri enerji kaynaklarına erişebilir olmalılar. Ekonomilerinin rekabet gücü ve halkın satın alım gücü dikkate alındığında, bu enerjiyi makul fiyatlarla temin etmeliler. Ve nihayetinde enerji kaynakları sürdürülebilirlik ve küresel ısınma endişeleri açısından sorun teşkil etmemeli.

Enerji arz güvenliği, maliyet ve sürdürülebilirlik arasındaki bu son derece kompleks üçlü dengenin kurulması ve korunmasında çeşitli zorluklar yaşanıyordu. Ukrayna krizi ister istemez bu süreci hızlandırmış oldu. Birçok ülkede ekonomi, enerji ve dış politika temiz ve güvenilir enerjiye geçiş üzerinden birbirine bağlandı.

AB yeni bir enerji sistemi yapılanması için çalışmaları hızla başlattı. Enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi, depolama kapasitesinin artırılması, her seviyede tasarruf tedbirleri, enerji anlaşmaları, ülkeler arası iş birlikleri, yeşil hidrojen teknolojisi ve güneş enerjisi başta olmak üzere geleceğin enerji sisteminde yenilenebilir enerji hedefini ön plana yerleştirdi. Kısa vadeli önlemlerin yanı sıra orta ve uzun vadeli enerji vizyonunu RePowerEU enerji paketiyle açıkladı. Dijitalleşmenin ve yeşil dönüşümün önceliklendirildiği gündemine önemli bir bileşen olarak “enerjide bağımsızlık” konusunu taşıdı.

Yenilenebilir enerji, bu programın önemli bir boyutunu oluşturuyor. Enerjisinin %20'sinden fazlasını yenilenebilir kaynaklardan temin eden AB, RePowerEU ile bu oran için 2030 hedefini %45 olarak belirledi.

Geçtiğimiz hafta gerçekleşen ve iklim değişikliği ile mücadelede uluslararası kararlılığı somut tedbirlere dönüştürme hedefiyle yola çıkan COP27 sonuçlarına etkili bir şekilde yansımaya da benzeri uygulamalar diğer ülkelerde de var. Amerika'nın Enflasyon Azaltma Yasası, Japonya'nın Yeşil Dönüşüm programı ve Çin ve Hindistan'daki temiz enerji planları, başka birçok ülkenin de fosil yakıt fiyatlarındaki tehlikeli yükseliş ve enerji jeopolitiğine ilişkin endişeler karşısında temiz enerji teknolojilerine geçişi hızlandırarak yanıt vermeyi planladığını gösteriyor.

Bu yeni durum fosil yakıtlar üzerine kurulu olan dünya ekonomisi açısından ciddi bir paradigma değişimine denk geliyor. 18. yüzyılda Sanayi Devrimi'nden bu yana dünyada üretim artışı ile birlikte fosil yakıt kullanımı da sürekli olarak yükselmişti. Bugün dünya enerjisinin yaklaşık %80'i petrol, kömür ve doğal gaz dahil olmak üzere fosil yakıtlardan sağlanıyor. Dünya Enerji Görünümü 2022 Raporu kapsamında çalışılan “Belirtilen Politikalar Senaryosu”na göre 2050 yılında bu oran %60'a düşecek. Ancak bu düşüş 2100 itibarıyla 2,5 derece küresel sıcaklık artışını; bir diğer ifade ile ekosistem üzerinde geri dönülemez etkilerin ortaya çıkmasını engellemiyor.

Enerjide, ekonomi, arz güvenliği ve iklim değişimi ile mücadele önceliklerinin birbiriyle uyumlu hale geldiği bir dönüşüm hiç şüphesiz Türkiye açısından da çok önemli.

Her şeyden önce hammadde açısından çok zengin olmayan, hele ki fosil yakıtlarda ithalata bağımlılığı yüksek olan ülkemizde enerji fiyatları ile ekonomik performans arasında yakın bir ilişki var.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ardından başlayan kriz sonucunda ülkemizin enerji tedarikinde bir sıkıntı oluşmamışsa da enerji fiyatlarında yaşanan sıçrama ithalat faturasını kabarttı. Bu senenin ilk dokuz ayında enerji ithalatındaki artış 42 milyar dolar oldu. Cari açık 39 milyar dolara ulaştı. Ancak enerji ithalatını hariç tutarsak cari açık 38 milyar dolarlık fazlaya dönüyor.

Enerji fiyatlarındaki artış jeopolitik risklerle hızlanmış olsa da, fiyatlar aslında yatırımlardaki yetersizlik nedeniyle, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden daha önce, 2021'in sonlarından itibaren artış eğilimine girmişti. Şu anda dünya ekonomisindeki yavaşlama, enerji fiyatlarında bir miktar gevşemeye yol açmışsa da, resesyonun hafiflemesiyle fiyatların yeniden yükselişe geçmesi kaçınılmaz olacak. Gelecek yıl enerji fiyatlarının son beş yıllık ortalamasının yüzde 75 üzerinde olacağı hesaplanıyor.

Yüksek enerji fiyatları Türkiye ekonomisinin rekabet gücünü de olumsuz etkiliyor. Enerji maliyetindeki artış TL'deki değer kaybı ile birleştiğinde ekonomiye yük bindiriyor. TL'deki değer kaybı, makroekonomik dengeleri sarsarken ihracatın rekabet gücüne sanıldığı gibi bir katkı da sunmuyor. Bu yüzden enerji yoğun birçok sektörümüz hali hazırda rekabet etmekte zorlanmaya başladı. AB ülkeleri, hızla devreye soktukları enerji tasarrufuna, enerji verimliliğine ve yenilenebilir enerjiye yönelik düzenlemelerle enerji sektörünü yeniden yapılandırıyor. Türkiye enerji sektöründe benzer bir dönüşümü gerçekleştiremediği durumda enerji yoğun sektörlerde maliyetler AB ülkelerine oranla yüksek kalacak. Bu yapıda demir-çelik, cam, seramik, çimento, alüminyum, gübre gibi enerji girdisi yoğun sektörlerde Türkiye rekabetçiliğini sürdüremeyecek.

Değerli Katılımcılar,

Türkiye'nin rekabetçiliği zihniyet dönüşümünden geçecek.

Enerji denkleminde hem maliyet, hem de arz güvenliği açısından ciddi bir darboğaz yaşanmaması için tüm sistemi bütün bileşenleri ile beraber gözden geçirmek ve yeniden kurgulamak gerekiyor. 12ncisi gerçekleşen bu Zirve'nin gündemi önemli değerlendirmelere imkan sağlıyor. Biraz sonra gerçekleşecek panelimizde değerli konuşmacılarımız da konuyu tüm boyutları ile irdelenecekler.

İthal enerji faturasını düşürmek ve enerjide dışarıya bağımlılığı azaltmak açısından atılması gereken en önemli adımların başında yenilenebilir enerji alanındaki yatırımların sürdürülebilirliğini sağlamak geliyor. Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları kullanımı OECD ortalamasının üzerinde olsa da, kendi potansiyelinin çok altında. Yeni kaynakların sisteme kazandırılması için gerekli olan mekanizmaların iyileştirilmesi, ihalelerin yatırıma dönüşmesini sağlayacak önlemler alınması, finansmana erişim olanaklarını mümkün kılan teşvik mekanizmalarının tasarlanıp etkinleştirilmesi yoluyla yenilenebilir enerji potansiyelinden daha fazla yararlanmak mümkün olacak.

Enerji sektöründe yaşanan bu zorlu dinamiklerin aşılması esasen kritik önemini her vesileyle belirttiğimiz enerji verimliliği konusunun hak ettiği ölçüde gündemde yer bulması ile sağlanabilecek. Tasarımdan üretime tüm değer zincirinde verimliliğin artırılmasından, tüketici alışkanlıklarının değişimini sağlayacak kültürel dönüşüme kadar uzanan bir enerji verimliliği seferberliğini hayata geçirmeliyiz. Enerji verimliliğine katkı sağlayacak ürün/sistem/teknolojilere dönük geniş bir uygulama alanına hitap eden destek programlarının oluşturulması; mevzuat temelinde yönlendirilmiş, net şekilde tariflenmiş zorunlu iyileştirmelerin yürürlüğe konması ihtiyacı var. 2017-2023 yıllarını kapsayan Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı'nda 2017 fiyatları ile 2033 yılına kadar en az 30 milyar dolar tasarruf

edilebileceğine yer verilmişti. Sektörel derneklerin ortalama olarak sanayide %32, binalarda %49, diğer alanlarda %18 seviyelerinde enerji verimliliği ve tasarrufu sağlanabileceğine yönelik değerlendirmeleri var. Bakanlığımızca katılımcı bir şekilde sürdürülen Eylem Planı'nın revizyonu süreci de enerji verimliliği potansiyelimizin azami seviyede hayata geçirilmesini sağlayacak güçlü hedefler ve tedbirleri ele almamız için kıymetli bir fırsat. Bu alanda kaydedeceğimiz gelişme enerji kaynaklı maliyetlerde ciddi azaltımlar ve dekarbonizasyon sürecini destekleme yanı sıra dış ticaret açığında ortaya çıkan bozulmanın önemli bir bölümünü telafi etmeye ve yeşil dönüşüm yoluyla uluslararası tedarik zincirindeki pazar payımızı artırmaya ciddi bir katkı sağlayacak.

Değerli Katılımcılar,

Enerji politikası Türkiye'nin uluslararası ilişkileri açısından da çok önemli.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden sonra AB'nin mevcut yaklaşımı yeni enerji sisteminde Türkiye'ye dar bir alan tanıyor. Avrupa'nın geleceği kurumsal yapı dahil olmak üzere önemli bir gündem konusu. Tüm kıtayı kapsayacak yeni eşgüdüm mekanizmaları, AB genişleme politikasında farklı entegrasyon çemberleri tartışılıyor. Enerji yeni yapılanmanın en önemli bileşenlerinden. Bu gelişmeler AB ile katılım ve ileri düzeyde ekonomik entegrasyon ilişkisi içinde olan Türkiye için yeni fırsatlar yaratabilecek. Bu süreçte yeni kurulan enerji sisteminin dışında kalınması önemli bir risk oluşturur.

Oysa AB-Türkiye arasında enerji alanında güçlü bir diyalog oluşturulması çok önemli bir alan açar ve karşılıklı fayda sağlar. Ekonomik ve lojistik olarak Türkiye'nin Avrupa'nın savaş sonrası yeni enerji sistemine önemli bir katkı sağlaması söz konusu.

En önemli ekonomi ortağımız olan AB ile ilişkilerin yeniden güçlenmesine imkan sağlayabilecek alanlardan birinin enerji olması, AB'nin enerji diplomasisinde rolümüzün artırılması, AB-Türkiye Üst Düzeyli Enerji Diyalogunun etkinleştirilmesi için diplomatik temasların yoğunlaşmasını önemli görüyoruz.

Değerli Konuklar,

Sonuç olarak enerji jeopolitiğine baktığımızda, geçici değil kalıcı bir değişim yaşandığını görüyoruz.

Daha temiz ve güvenilir enerji doğrultusunda yeni bir enerji paradigmasının şekillenmekte olduğu bu dönemde Türkiye'nin de bu değişimin parçası olması gerektiğine inanıyoruz.

Türkiye enerji politikalarını ekonomisinin rekabet gücü, vatandaşlarının kaliteli ve uygun fiyatlı enerjiye erişimi, net-sıfır emisyon hedefi ve enerji arz güvenliği hedefleri doğrultusunda kurgulamalı.

Dönüşümün yapısal gereklilikleri, değişimin kısıtları, belirsizlikleri, talepleri ve beklentileri bütüncül bir perspektifle, dengeli bir şekilde ele alınmalı. Bu açıdan, TÜSİAD olarak, dünyada şekillenmeye başlayan yeni enerji paradigmasına Türkiye'nin uyum sağlaması açısından önemli olduğunu düşündüğümüz önerilerimizi paylaşmak isterim.

1. Net-sıfır emisyon hedefi doğrultusunda "yeşil ekonomi yol haritası" nı bir an önce belirlemek ve buna göre enerjinin yeşil dönüşümü yol haritasını oluşturarak hızla aksiyon almaya başlamak

2. Net-sıfır emisyon hedefi doğrultusunda enerji kaynak dağılımı, enerji verimliliği ve enerji yoğunluğu hedeflerini belirlemek, enerji arz/talep dengesini ve gerekli rezervleri gözeterek sağlıklı bir plan yapmak
3. Enerji tasarrufu ve enerji verimliliğinin tüm sektörlerde azami seviyede yaygınlaştırılmasına yönelik somut hedefleri uygulamaya koymak; tasarımdan, ürün geliştirmeye ve üretim süreçlerine entegrasyona uzanan bir perspektifte dönüşüm için teşvik mekanizmalarını devreye almak
4. Yenilenebilir enerji projelerinin sisteme hızla entegre edilmesini sağlamak amacıyla ihale yöntemlerini, teşvik mekanizmalarını gözden geçirmek ve yalın izin süreçlerini hayata geçirmek
5. İletim ve dağıtım altyapılarını yenilenebilir kaynakların entegre edilmesini sağlayacak, kesintisiz ve kaliteli enerjiyi tüketiciye ulaştıracak şekilde güçlendirmek; tüketime yakın dağıtık üretim anlayışı ile tüketicinin kaliteli ve ekonomik enerjiye ulaşılabilirliğini artırmak
6. Yenilenebilir dönüşümü destekleyen ve hızlandıracak olan depolama ve hidrojen teknolojileri, mikro-şebeke yönetimi, dijitalizasyon gibi yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve uygulanması için teşvikleri artırmak, standartları belirlemek ve ilgili mevzuat düzenlemelerini hazırlamak
7. Yenilikçi ve alternatif yeşil finansman modellerinin uygulanabileceği serbest piyasa koşullarını sağlamak ve mevzuat düzenlemelerini hayata geçirmek
8. Enerji fiyatlarının serbest piyasa ilkelerine göre belirlenmesini engelleyen, piyasada şeffaflığı ve öngörülebilirliği kısıtlayan müdahalelerden kaçınmak, kamu müdahaleleri kaçınılmaz olduğu durumlarda fiyatların arz talep dengesine göre oluşması temel kuralına hızla geri dönmek
9. Enerji fiyatlarındaki artış karşısında verilen destekleri AB uygulamalarına benzer şekilde önceliklendirilmiş sosyal gruplara, tarım ve sanayi sektörlerine dönük olacak şekilde sağlamak
10. Türkiye'nin üç kıtaya olan bağlantı avantajını maksimum şekilde değerlendirmek; enerji merkezi ve terminali hedeflerini güçlendirilmek

Türkiye hiç şüphesiz bu alanların hepsinde önemli adımlar attı ve atmaya da devam ediyor. Biz de hem iklim krizi ile mücadele, hem enerjide arz güvenliğini sağlama hem de yüksek enerji fiyatlarının iş dünyasına ve tüketicilere maliyetini azaltma hedeflerimiz açısından bu çabaların hızlandırılması ve güçlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Değerli Konuklar,

Sonuç olarak enerji politikaları Türkiye'nin gelişmiş, saygın, adil ve çevreci bir ülke olması perspektifi ile çok yakından ilişkili. TÜSİAD olarak 50. yılımızı kutladığımız geçen sene kamuoyu ile paylaştığımız "Yeni Bir Anlayışla Geleceği İnşa" isimli çalışmamızda yer verdiğimiz bu perspektife yaklaşmamızda enerji politikalarının etkisini önemsiyoruz.

Sözlerime son verirken, sektörün geleceği açısından çok önem taşıyan bu toplantının gerçekleştirilmesinde katkısı olan herkese ve siz değerli katılımcılara teşekkür ediyorum.